

אגרת המוסר

א. צרת הדמיון

האדם חפשי בדמיונו⁶, ואסור במושכלו⁷. הדמיון מעניק לאדם את התחושה שאין לו גבולות, ואילו השכל מגביל אותו. הדמיון מוליכו בדרך של פריצת כל הגבולות כתאוות לבו בלי כל פחד מהעתיד הודאי, הרי הוא

מאיר האגרת

חיים אמונה ונחירה ח"צ עמוד כא). אמרו רז"ל (סוטה ג ע"א) "אין אדם עובר עבירה אלא א"כ נכנסה בו רוח שטות". כל חטא שאדם עושה, כיון שמי באשליה את ההווה שכרגע הוא טוב ורצוי בשבילו ומתעלם מהעתיד הודאי, והוא מכניס את רצונותיו לדמיון ההווה שזה טוב ולא לפי אמת הבחינה של אמת ושקר (שם עמוד נד).

3. עיקר הצרת האדם היא צין פנימיות לחיזיונות, ומושכלותיו הם פנימיות, ודמיוניו הם לחיזיונות (דעת חו"מ ח"ג קעג).

החשיבה השכלית מוכרחת ללכת במקלול מזומנם כפי חוקי ההגיון, בניגוד לדמיון שאין מעצור לרוחו (מכתב מאליהו ח"ד עמוד 13). כתוב "ידעת היום והשבות אל לבבך", אם כן חלל גדול יש בנפש האדם פנוי העומד צין ידיעה לאימותה בלב, ושם צונה היצר הרע את משכנו, ושמה הן כל מחשבות המדות השאיפות ודמיונות העולם הזה, ושמה הן כל מחשבות המדות ומשם הן כוששות את הלב. והדמיונות העולם הזה צנקל יתפתחו מעצמם מידיעה לחמדת הלב משא"כ המושכל. צנלל הזה שצין ידיעה ללב הוא מקום מלחמת היצר ומקום הצחירה (שם ח"א עמוד 212).

מי שלא השיג מדת היראה חי רק דמיון צעלמא והדמיון מדמה הרהורי דליצא שהם שאיפות חיי עולם הזה אף שצעינו נראה שחורה ונחמה הם שאיפותיו מ"מ אין זה אלא דמיון צעלמא ורק לאחר שיגיע צהשגת יראה יוכל לזכות לשלימות (אור יחזקאל, יראה ומוסר עמוד 15). יכולים דברי ליגנות הנחפסים דמיונו להזיק להכרת שצנו על ידי השכל, לכן א' ששומע דברי כפירה או קורא ספרים וצעותיים שאינם ראויים זה יכול לשנות את כל מצבו הרוחני (שם עמוד ערב).

כשמאיר צמוחו אור השכל, רואה צחוש כי שקר המה אין צהם ממש (אור יהל ח"א ע"א). המוח פועל צלי הרף יום וליילה (עלי שור ח"צ עמוד רנט).

א. כאשר אדם עובר על עבירה, חוץ מהעצירה עצמה, היא גם תוליהו ותעשהו לאדם שובב הולך וחפשי לכל נד, והוא צבר יכול לעשות ככל אשר יעלה דמיונו ללא כל מעצור (דעת ח"ד עמוד קפא).

מי שעושה משהו לא צנלל שהוא עצמו החליט לעשותו, אלא צנלל שכולם עושים, זהו ציון לאדם שיהיה נמשך אחר הרצים, כי לא רצים יתכמו, להיפוך כי זאת הוא העולם לעשות רק מה שהיפוך האמת, רק הרצון והצדוד הם המושלים כמש"כ האדם חפשי בדמיונו (אור יחזקאל, מכתבים עמוד רל).

ע"י ספורנו (בראשית ג א): "אמרנו זכונם לצרכה שהיה קמאל רוכב עליו (על הנחש), והוא שהכח המתאווה המחטיא יעשה זה צאמלעות הכח המדמה המוציל אליו דמיוני התענוגים החומריים, המטיס מדרך השלמות המכוון מאת האל יצברך. כי אמנם הכח המתאווה עם דמיוני התענוגים המוצילים אליו הם מנזים לכחות הגשמיות הפועלות, ומחטיאים כונת ורצון האל יצברך, כשלא יתקומם עליהם הכח השכלי וימחה צהם וכו'. היה ערום מכל חית השדה - כי הכח הדמיוני המוציל תמונות התענוגים אל הכח המתאווה היה חזק צהם יותר ממה שהיה צשאר צעלי חיים, כאמרם כל הגדול מחצירו יצרו גדול ממנו (סוכה נב ע"א) וכו'". עלינו להכיר את הכח אשר על ידו המדות מעוררות אותנו לפעולות, כח זה הוא הדמיון, המדה עצמה מופיעה צתודעתנו רק על ידי דמיונות, כלומר ציורים שונים המתארים לנו צבהירות רבה את אשר המדות שואפות אליו (עלי שור ח"א קג). "הקדושה צריך יגיעה רבה להשיגה, אצל הקיטרא אחרת הוא להיפך" (אבן שלמה סי' יא). ואם נתעמק צדבר זה, נמצא צו אור גדול מה מושך כל כך את האדם בעצירה, עד שהיא רודפת אחריו. הוי אומר, כח הדמיון הוא המנייר לפני האדם הגאות למילוי יצרו צבהירות כה רבה, עד שפיתויו כמעט מכריח את האדם לעצור (שם ח"צ עמוד מג).

הדמיון מוליך שובב את השכל אחר הרצונו שצלב, ועד כדי כך מושפע השכל על ידי הדמיון מה"רצונו שצלב" (שפתי

ה' על כל מפעליו, ובשפטים קשים יִסֵּר, בל ילכד זר בגללו, הוא לבדו ישא פרי חטאו, אחד הוא, עושה העבירה והנענש. מרה היא, בל יאמר האדם זה חלי ואשאנו.

פגעי התבל מצערים המה, למכביר, מול ענשי העבירות². תגעל נפש האדם למדי, יום לשנה יחשב.

אוי לדמיון, אויב הרע הלזה, מידינו הוא, בכוחנו להרחיקו. בתתנו אזן קשבת אל השכל, להשכיל על דבר אמת, לחשוב שכר עבירה נגד הפסדה³: ומה נעשה, הדמיון נחל שוטף, והשכל יטבע, אם לא נוליכנו באניה, היא רגשת הנפש וסערת הרוח¹.

העת בה ה' ידון אותו על כל מעשיו, ובעונשים קשים יִסֵּר, ואף אחד לא יישא באחריות למעשיו מלבדו, נושא העונש והעברייך המה לעולם אותו האדם. והעונשים מרים, לא יוכל האדם לומר שאפשר לסבלם.

תלאות החיים קלים המה בהרבה מצער ענשי העבירות, נפש האדם לא תוכל לסבלם, כל יום של עונש יחשב אצלו כשנה.

אוי לדמיון האויב הרע הזה. אבל תדע שהדמיון הוא מאתנו (רק פועל בגלל שאנחנו רוצים שהוא יפעל), ובכוחנו להרחיקו ע"י שנאזין לעצת השכל המלמד אותנו את דברי האמת שיש לחשב את שכר עבירה כנגד הפסידה. (וצריכים אנו לחקור) מה נעשה, הדמיון נמשל בנחל שוטף, בו יטבע השכל אם לא נוליכנו באוניה. והאוניה הזאת נמשלה הוא התרגשות הנפש וסערת הרוח.

ב. יסוד העבודה: צדיק באמונתו יהיה

בכל הדברים והענינים יש כלל ופרט (א) סוגי ומיני ואישי), אם אין כלל אין פרט, כי אין בפרט אלא מה שבכלל, אךן יש כלל אף באין פרט מוצאת. אי לזאת, ראשית כל דבר הוא הכלל, וממנו הפרטים ימשכו.

ב. בכל דבר וענין יש כללים ופרטים (הנפרטים לפי סוגים, מינים או אנשים). אם אין כלל, אין פרטים, כי הפרטים המה תמיד מעין מה שבכלל. אמנם, יש כלל ללא פרטים. וממילא ראשית כל דבר הוא ללמוד את הכלל, וממנו הפרטים יובנו מאליהן.

מאיר האגרת

של מלות. והוי מחשב הפסד מלזה כנגד שכרה, ושכר עברה כנגד הפסדה.
 1. דהיינו חזרה שתייה צקול וצנגינה לעורר התרגשות והתפעלות, וע"י חזרה זו מתצברים עוד יומר הדברים וצוערת בלב ההכרה של גנות העבירות וההפסד האצדון הנמלא בהן, להרחיק נפשו מהן, ומשוקה חזקה לבא לטור ולתקן עמנו (עלי שור ח"א נא). לימוד מוסר שמטרתו היא התאחדות הידיעה עם האדם תוצע שיהיה צשפתיים דולקות וכו' עי' אגרת ב', ולזאת הלימוד הוא לכתחילה צאופן שאחרי הלימוד והחזרה נגיע להתפעלות (שם ח"ב עמוד קסו).

ג. מונה רציו בזה את כל ההתמקויות שהדמיון ממלא לנו א' שאין משפט ואם יש העונשים לא חמורים כל כך, ואפילו העונש חמור אחר יענש צמקומו, ואם הוא יענש יוכל לסבול את הנער (עלי שור ח"א עמוד קנא).
 ד. לא האריכה התורה ציעודי עולם הבא אלא רק ציעודי עולם הזה, כי ההשפעה עלינו עיקרה ציעודי עולם הזה (אור יחזקאל, יראה ומוסר עמוד יג).
 ה. עי' אבות (פ"ב מ"א): רצי אומר, איזוהי דרך ישרה שיצור לו האדם, כל שהיא תפארת לעושה ותפארת לו מן האדם. והוי זהיר צמלזה קלה כצחמורה, שאין אמה יודע מתן שכרן

אגרת

עתה נשקיף נא בעבודתנו המחוייבת לבוראנו יתברך, הלא דבר הוא. מה הוא הכלל אשר ממנו נשאב הפרטים?

בלי דעת ובלי תבונה נכיר שהאמונה המרחפת בנו, שהאלהים שופט הוא, לתת לאיש כפרי מעללו¹, (אם רע ומר דרכו יוסר בעונשים רעים, אם בעולם הזה, או בעולם הבא עולם הנצחי, כל ידע אנוש ערכה, עד כמה תגדל למעלה ראש באיכות ובכמות. ואם זך ואם ישר פעלו, לעומתו ברוך יאמר, בתענוגים נשאים בעולם הזה, וביותר בעולם הבא, בעדן נפלא למעלה הרבה משכל והרגש אנושי), היא ראשית מצעדנו לעבודתו יתברך.

הוא מאמר חז"ל (מכות כד ע"א) בא חבקוק והעמידן על אחת, "וצדיק באמונתו יחיה" וכו' (חבקוק ב ד), ומאמר חכמינו ז"ל (כבא בתרא עח ע"ב) "על כן יאמרו המושלים בואו חשבון"² (במדבר כא כז) הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה.

ג. א"א להפנים האמונה בלי מוסר אכן למורת רוח ודאבון לב, כח הכללי הזה, רק מסתתר בנו, נחבא במצפוני הלב כל יראה החוצה, אם לא נשים לב לשרד אדמת לבבנו בהרחבת רעיוני

המוסר

ג

עתה הבה נתבונן בעבודתנו המחוייבת לבוראנו יתברך: מהו הכלל אשר על פיו נבחין מהם הפרטים?

אפילו בלא דעת ותבונה מעמיקים נקל להשיג שהאמונה החדורה בנו כבר שה' הוא שופט הנותן לכל אחד כגמול מעשיו (אם דרכו רע יתייסר בעונשים רעים או בעולם הזה או בעולם הבא, שהוא העולם הנצחי ואי אפשר לו לאדם להעריכה עד כמה תהיה מידתה, הן באיכות והן בכמות. ואם מעשיו זכים וישרים הרי שהוא יבורך בתענוגים עליונים בעולם הזה, ועוד יותר מכך בעולם הבא יבורך בתענוג שאין להשיג דוגמתו כלל בשכל והרגש אנושי כאן בעולם הזה), היא הצעד (הפסיעה הראשונה) הראשון בדרכינו להגיע לעבודתו יתברך.

הוא מאמר חז"ל (מכות כד ע"א) בא חבקוק והעמידן על אחת "וצדיק באמונתו יחיה" (חבקוק ב, ד). ומאמר חכמינו ז"ל (בבא בתרא עח ע"ב) "על כן יאמרו המושלים בואו חשבון" (במדבר כא, כז) "באו חשבון" בואו ונחשב חשבוננו של עולם, הפסד מצוה כנגד שכרה, ושכר עבירה כנגד הפסדה.

אמנם לצערינו הכוח הכללי של הכרה זו מצוי בנו רק באופן נסתר, חבוי במצפוני הלב בהשקפה מושכלת בלי שיבוא לידי ביטוי בהכרה חושית ומעשית, אם לא נשים לב לעבד את אדמת לבבנו על ידי הרחבת רעיוני המוסר. ממילא אף

מאיר האגרת

העונש כי היא ראשית דעת והאעד הראשון לעבודתו ית' להיות סר מרע ולעשות טוב, שעכ"ז שיש מעלה של יראת הרוממות עכ"ז כאן רק מתייחס ליראת העונש (עלי שור ח"א קח).
ט. ועי' המשך דברי הגמ' שם: "המושלים" אלו המושלים צינרס. "בואו חשבון" בואו ונחשב חשבוננו של עולם, הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה.

1. עבודת האדם היא למשוך את התורה להיות תורה מצלין והוא סוד המוסר אך להמציא עזות להיות את התורה לתורה מצלין תורה בפועל ולא בכח (דע"ת ח"ג דף ל).
ת. אדמו"ר צדרכי מוסריו לא הלך בגדולות ונפלאות ולא נשא מדברותיו על בחינות רמות של דרכי יראת הרוממות ואהבת ה' ית' כי אם אחז צדיק דרכו דרך הקדש צדרכי מוסריו רק מן יראת

המוסר'. אי לזאת גם הכח הכללי הלזה בל ישלח פארותיו על האיברים לאסרם במאסר היראה.

ומזה הכלל לא ימשכו הפרטים, להשמר מהעבירות המתרגשות. ונכשלים אנחנו בכל עת בעבירות רמות עד שמים יגיעו¹⁶ בחטאי הלשון באין מעצור לרוחנו, ובעסקי משא ומתן למכביר, וביטול תורה על כולנה.

ובכלל, בכל האיברים כמעט אין כמו מתום, למתבונן היטב איש לפי ערכו, שכל הגדול מחברו יצרו גדול ממנו¹⁷ (סוכה נב ע"א), ונכשל בעבירות נשאות ורמות, אשר אם גם לחשכת לבכנו כסומים נחשבנו, אין רואה גדלם (נגד עבירות ההמון). רק אם נשקיפם על ידי כלי המחזה (המגדלת דבר גדול למאוד, הנראה לחולשת ראותנו כקטן, כמו הכוכבים אשר גדלם יותר מכדור הארץ, ונראים כנקודות קטנות, וע"י כלי המחזה נראים יורת גדולים מעט, ובאמת אין ערוך לגדלם. כן הדבר הזה), הוא השכל הנכון, על פי התורה הנאמנה, נמצא אותם חמורים הרבה באיכותם ביתר שאת ויתר עז.

הוא הדבר אשר נוכל להעמיס בדברי רז"ל (יומא ט ע"ב) "מקדש ראשון מפני מה חרב, מפני שלשה דברים שהיו בו עבודה

הכח הכללי הזה של האמונה בשכר ועונש אינו משפיע על האיברים להגבילם על ידי היראה.

ומזה הכלל לא ימשכו התוצאות והמסקנות האמורות לגרום לנו להישמר מהעבירות האורבות לנו. ואכן נכשלים אנחנו בכל עת בעבירות חמורות ביותר, בחטאי הלשון שאנו כה פרוצים בהם עד שאנו חושבים אותן כמעט להיתר, ובעסקי משא ומתן לרוב, וביטול תורה חמור מכולן.

ובכלל, בכל האיברים כמעט אין בהם חלק שלם למי שמתבונן היטב, כל איש לפי מעלתו, שהרי כל הגדול מחברו יצרו גדול ממנו, ונכשל בעבירות חמורות מאוד אמנם בגלל חשכת לבבנו אנחנו נחשבים כסומים לעניין זה, כך שאיננו מבחינים בחומרת אלו המעשים (מפני שאנו משווים את מעשיהם למעשי ההמון המופקרים בעבירות המפורסמות). רק אם נשקיף עליהם ידי ה"טלסקופ" (המגדיל דברים גדולים מאוד הנראים לחולשת ראותנו כקטנים, כעין הכוכבים אשר הינם גדולים מכדור הארץ ונראים כנקודות קטנות, וע"י הטלסקופ נראים קצת יותר גדולים, ואילו האמת לאמיתה היא שא"א לשער את גדלם האמיתי. כן הוא לעניינינו), דהיינו השכל המודרך על פי התורה הנאמנה, שכן אז נמצא את אותם המעשים חמורים בהרבה באיכותם ביתר שאת ויתר עז.

ד"ז אפשר לרמוז בדברי חז"ל (יומא ט ע"ב) "מקדש ראשון מפני מה חרב? מפני שלשה דברים שהיו בו: עבודה זרה, גלוי עריות ושפיכות דמים.

מאיר האגרת

יב. דהיינו שהעצירות שלו יומר גדולות, כמו אדם גדול שנמנע צמקום שעושה שלא כהוגן זה שהוא לא מדבר דברי אמת, ועובר משום לא תגורו מפני איש זה גם חילול ה' (אור יחזקאל מכתבים עמוד קנה).

י. דהיינו שהידיעה אינה מספקת אלא חייב להרחיב הדברים (אור יחזקאל, יראה ומוסר עמוד מ).

יא. ע"י ערכין טו ע"ג: אמר ריש לקיש, כל המספר לשון הרע מגדיל עונות עד לשמים שנאמר שמו צממים פיהם ולשונם תהלך בצרף.

אבל מקדש שני שהיו עוסקין בתורה ובמצות וגמילות חסדים מפני מה חרב? מפני שהייתה בו שנאת חנם. רבי יוחנן ורבי אלעזר דאמרי תרויהו: ראשונים שנתגלה עוונם, נתגלה קצם. אחרונים שלא נתגלה עוונם, לא נתגלה קצם וכו'". (הענין שנתגלה עוונם של הראשונים להיותן עבירות אשר חומרתן גלויה לכל ללא צורך בהתבוננות לראות את גודל רעתם, אמנם עוונות האחרונים רעתם רק אחרי ההתבוננות גדול חומרם למעלה למעלה אשר מסתעפות לפרטי חטאים עצומים באין מעצור ר"ל). ושאלו שם אמוראי. "ראשונים עדיפי או אחרונים עדיפי? והשיבו, "תנו עיניכם בבירה שחזרה לראשונים ולא חזרה לאחרונים".

חטאים עצומים באין מעצור ר"ל) כו', ושאלו שם אמוראי, "ראשונים עדיפי או אחרונים עדיפי? והשיבו, "תנו עיניכם בבירה שחזרה לראשונים ולא חזרה לאחרונים".

הוא הדבר אשר דברנו למעלה, כי כל הגדול מחברו (כמו בבית שני שהיו עוסקים בתורה וכו') יצרו גדול הימנו ומכשילו בחטאים עצומים, אשר רק מי שמבין את התורה כראוי יודע גודל רעתם.

זרה גלוי עריות ושפיכות דמים, אבל מקדש שני שהיו עוסקין בתורה ובמצות וגמילות חסדים מפני מה חרב? מפני שהיתה בו שנאת חנם. רבי יוחנן ורבי אלעזר דאמרי תרוייהו ראשונים שנתגלה עונם נתגלה קצם, אחרונים שלא נתגלה עונם לא נתגלה קצם. (הענין שנתגלה עונם של הראשונים, להיותן עבירות חמורות לעין הרואה באין פנות אל הבינה, אבל עונות האחרונים כל יראו רק למתבונן היטב הדק גודל חומרם למעלה למעלה להפלא, מסתעפות לפרטי

הוא הדבר אשר דברנו למעלה, כי הגדול מחברו (כמו בבית שני שהיו עוסקים בתורה וכו') יצרו גדול, ומכשילו בחטאים עצומים, נודעו למשכיל על דבר אמת גודל איכותם להרע.

ד. גודל טמטום הלב המונע התבוננות

עתה בכל סוגי המקרים אשר ימצאו את האדם מה יעשה? יום המוות המכוסה מכל יבא יום א' בפתע, ואז ה' ידונו על כל מעשה אשר עשה. כל יום מימי חייו יבואו בחשבון, ועונש גיהנם יהיה מר ממות, שכן אין שום מקום לינצל ממנו. הוא מאמר הכתוב (קהלת ט, ד), "כי מי אשר יחובר אל כל החיים יש בטחון, כי לכלב חי הוא טוב מן האריה המת", כדרשת רבותינו ז"ל שכל זמן שאדם חי יש בו בטחון ותקווה לעשות תשובה, וכיון שמת אבדה תקוותו וכו'.

עתה, בכל האופנים אשר יתיצב האדם, מה יעשה? יום המות מכל מכוסה, פתאום יבוא, והאלהים יפקוד את כל מעשה אשר עשה, מספר מפקד ימי חייו, אחת מהן לא נעדרה, ומר ממות תהיה האחרית באין מנוס ומפלט להינצל. הוא מאמר הכתוב (קהלת ט ד) "כי מי אשר יחובר אל כל החיים יש בטחון, כי לכלב חי (כדרשת רז"ל) הוא טוב מן האריה המת", כדרשת רבותינו ז"ל

(בילקוט במקומו), שכל זמן שאדם חי יש לו בטחון ותקווה לעשות תשובה וכיון שמת אבדה תקוותו וכו'.

אי לזאת, כל עוד נשמתנו בקרבנו, נמהר להכין את דרכינו אל הטוב. אכן, היצר הרע מעוות

אי לזאת, כל עוד נשמתנו בקרבנו, נמהר נחישה לפלס דרכנו לטוב, אכן על ידי

המוסר

אבן הנגף ירט הדרך לנגדנו. לא נחרד מיום המיתה גם אם בפנינו נזכירהו, כמאמר רבותינו ז"ל (שבת לא ע"ב) שמא תאמר שכחה היא כו'.

גם אם עינינו רואות מיתת בני אדם כמונו, לא תתן עוז בנפשנו לשוב בכל לב לבוראנו, אשר לסוף נבוא לפניו למשפט ויתוכח עמנו על כל רוע מפעלינו, היפך מאמר הכתוב (קהלת ז, ב) "טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית משתה כאשר הוא סוף כל האדם והחי יתן אל לכו".

אין זאת, כי אם רבוי העונות שטמטמו לבנו ויהי לאבן, כדרשת חז"ל (יומא לט ע"א) על הפסוק (ויקרא יא מג) "ולא תטמאו בהם ונטמתם בהם" אל תקרי "ונטמאתם" אלא ונטמטם. ולכן גם עונותינו נסתרים מלפנינו, ולא נרגיש בהם במהרה, כמאמר רבותינו ז"ל (קידושין מ ע"א) כיון שעבר אדם עבירה ושנה כו' נעשית לו כהיתר, והן מסבבים אותנו ליום הדין, כמאמר רבותינו ז"ל (עבודה זרה יח ע"א) "עונות שאדם דש בעקביו כו' הן מסבבין כו'". עתה האם אבדה תקותנו חס ושלום, אין מזור לנו חלילה?

ה. סוג ראשון של עבירות: טבעי, אהבת הערב, והמוסר תרופה לו

אחת היא מצאנו, חכמה ואינה מלאכה, נשיח נא מעט וירווח לנו.

נשימה לב להתבונן בענין העבירות, ונראה כי שתיים הנה בסוגיהם: האחת, נובעת מהתאוה הנפרצה, לאהוב הערב לשעתו, לבלי השקיף הנולד, אם כי מרה תהיה באחרונה. נמצא דוגמתה מה גם בעיני העולם, האיש הסכל, ובפרט החולה

ומקלקל את הדרך אשר לפנינו, כך שלא נחרד מיום המיתה גם אם נזכירהו בפנינו, כמאמר רבותינו ז"ל (שבת לא ע"ב) שמא תאמר שכחה היא מהן, תלמוד לומר (תהלים מט יד) ואחריהם בפייה ירצו סלה.

גם אם עינינו רואות מיתת בני אדם כמונו, לא יתן הדבר כח בנפשנו לשוב בתשובה לבוראנו בכל הלב, אשר בסוף נבוא למשפט לפניו ואז יוכיח אותנו על כל מעשיו הרעים, והוא הפך מאמר הכתוב (קהלת ז ב) "טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית משתה, באשר הוא סוף כל האדם, והחי יתן אל לכו".

לא יתכן להסביר תופעה זו כי אם על ידי ריבוי העונות שטמטמו את לבנו ונהיה קשה כאבן, כדרשת חז"ל (יומא לט ע"א) על הפסוק (ויקרא יא מג) "ולא תטמאו בהם ונטמתם בהם" אל תקרי "ונטמאתם" אלא ונטמטם, עבירה מטמטמת לבו של אדם. ולכן גם עונותינו נסתרים מלפנינו ויקשה עלינו להרגיש בהם, כמאמר רבותינו ז"ל (קידושין מ ע"א) כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה וכו' נעשית לו כהיתר. והמה מלויים אותנו ליום הדין לקטרג עלינו, כמאמר רבותינו ז"ל (עבודה זרה יח ע"א) "עונות שאדם דש בעקביו כו' מסבבין כו'". עתה, האם אבדה תקותנו חס ושלום, אין רפואה לנו חלילה?

מצאנו רפואה אחת, חכמה ואינה מלאכה, נדבר עליה קצת ויהיה הדבר לנו למרגוע.

נשימה לב להתבונן בענין העבירות, ונראה כי הן מחולקות לשני סוגים: האחת נובעת מהתאוה לאהוב את הערב לנו מיידית, לבלי להתבונן מה תהיינה תוצאות זה המעשה, אע"פ שלבסוף יהיו תוצאותיו מרות. נמצא משל מעין דבר זה גם בעיני העולם, הרי הוא האיש הסכל,

ובפרט החולה, המתנהג בסכלות מחמת חולשת שכלו, יאהב לחטוף ולאכול את הערב לחיכו, וישכח כי זה גופא יביאנו לידי מחלה. לכך אמרו רבותינו ז"ל (תמיד לב ע"א) "איזהו חכם? הרואה את הנולד". והוא מאמר רבותינו ז"ל (סוטה ג ע"א) "אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנסה בו רוח שטות".

לחולשת שכלו, יאהב לחטוף לאכול את הערב לחכו, וישכח כי זה יביאנו למחלה נפרצה. לכך אמרו רבותינו ז"ל (אבות פ"ב מ"ט, תמיד לב ע"א) "איזה חכם הרואה את הנולד" הוא מאמר רבותינו ז"ל (סוטה ג ע"א) "אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנסה בו רוח שטות".

וזה כל עמל האדם לעבודתו יתברך, לחשוב ולהתבונן ביראת ה' בפחד עונשו על ידי ספרי המוסר ואגדות חז"ל, עד אשר יהיה הדבר מוחשי כל כך עד אשר באוזניו תמיד ישמע את הדברים וכמעט שיראה בעיניו את העונש הגדול בכמות ואיכות ניצב לנגדו, וכמאמר רבותינו ז"ל (סנהדרין ז' ע"א) "לעולם יראה דיין (הביא את דוגמת הדיין מכיוון שהוא תמיד קרוב ליכשל בטעויות, וממנו נלמד בכ"ש על כל אדם שיישמר מפגע רע של עבירות חמורות האורבות לפתחו) כאילו גיהנום פתוחה לו מתחתיו". ואם כה יעשה האדם ולבבו יבין, ושב ורפא לו.

וזה כל עמל האדם לעבודתו יתברך, לחשוב ולהתבונן ביראת ה' בפחד עונשו על ידי ספרי המוסר ואגדות חז"ל, עד אשר באוזניו ישמע כמעט בעיניו יראה העונש הגדול בכמות ואיכות ניצב לנגד עיניו, כמאמר רבותינו ז"ל (סנהדרין ז' ע"א) לעולם יראה דיין (להיותו עלול להכשל, וה"ה כל אדם. להשמר מפגע רע מעבירות החמורות) כאלו כל גיהנם פתוחה לו מתחתיו". ואם כה יעשה האדם ולבבו יבין, ושב ורפא לו.

ו. סוג שני של עבירות: רוחני, ההימנעות מהתבוננות

אכן, רבה רעת האדם בארץ, אין מהם ולו אחד הדורש לידע מהו הצודק והישר ואין מעמיקים להבין ביראת ה', ע"י קביעות של זמנים מסודרים לעסוק בעבודת היראה, ללהסיק מסקנות מתוך האמונה המסתתרת בתוככי לבבנו, להרחיבה ולחזקה, לתת לה כח, להעניק לה את השלטון על האיברים לבל יפרצו גדרה ויפעלו אך ורק לפי התורה. זהו הסוג השני של העבירות.

אכן רבה רעת האדם בארץ, אין דורש בצדק ואין משכיל ביראת ה', לקבוע עתים סדורות בעמל היראה, לדלות מי תבונה מהאמונה הנחבאה ומסותרת במחבואי הלב, להרחיבה ולסעדה, לתת לה תוקף ועוז, לשים המשרה על שכמה, למשול על האיברים לבל יפרצו גדרה וכתורה יעשו. זהו הסוג השני".

מאיר האגרת

יד. צענין היצר הטבעי והרוחני, ע"י מכתב מאליהו (ח"ד עמוד 133): היצר הרוחני מקיטו נגד טבעו, לדוגמא כן אדם שלא אוהב ללמוד, ופתאום כאשר הוא במקום שאסור ללמוד צא לו חשק, וכאשר היצר הרע הרוחני שולט צאדם הוא פועל צו צאופן של יודע את רצונו ומכוון למרוד צו, כי חזק הרצון דומה גם מה שצורר וגלוי ללב, וכלל שהאמת צרורה לו יומר

יג. כל אדם הוא דיין על עצמו ומכיון שהוא נשפט על מעשיו ידע כי הוזהר על "ושמח לא תקח" היינו מאווי הגוף וממדת הלבב (אור יהל ח"ב דף רמו, עיין עוד ח"א קנו). האדם חייב לשפוט את מעשיו, והוא כולו מלא שומד. והשומד הגדול הם רעיונותיו ותאוותיו של האדם שאינו רואה לטרוח ולעמול נגד רעונו (אור יחזקאל מדות רעו).

דוגמת זה הדבר לא מצאנו בענייני העולם, אין איש שרואה בחוש שצרות אורבות לו, ולא ייחד לעצמו זמן לחשוב מחשבות כיצד לינצל מהן. וממילא לא יתכן לומר כי התאוה היא שגרמה לכך. העבירה הזאת היא פלא, ההתעלמות מיראת ה' ומהמוסר, ענשו על עבירות אלו לא יוכלו להיות מהסוג הראשון, שהרי אין כח התאוה יכולה להיות סיבתן, כאמור. בעל כרחך נמצית למד כי שרשן הוא רוחניות הטומאה הסובבת את האדם ומסיתה אותו להחטיאו, כאשר הדוגמא הבלטת ביותר לעבירות מסוג זה המה חטאי הדיבור, עליהם המליצו חז"ל "מה יתרון לבעל הלשון" (ערכין טו ע"ב), עיין שם. רבותינו ז"ל (ערכין טו ע"ב), עיין שם.

ז. שתי השיטות בעניין מהות היצר, והקושיות שיש על שתיהן

חידוש זה הוא פשרה בין השיטות בעניין יצר הרע ויצר הטוב, מה המה. השיטה האחת, היא השיטה הנודעת כי יצר הרע הוא כוח הטומאה באדם המובילו לפשעים, ויצר הטוב הוא כוח הקדושה באדם המובילו לטוב, היא שיטת רוב המחברים הגדולים. והשיטה השניה היא, שיצר הרע הוא כוח תאוות האדם, המשקפת אל כל הַעֲרָב לשעתו. ויצר הטוב הוא השכל הישר הרואה מראש את הנולד, הנובע מפחד יראת ה' יתברך שמו ומשפטיו הרעים למרבה, ובוחר בדבר המועיל ע"מ לכבוש את התאוה, למען יתעדן לעתיד לבא בעונג נפלא, אשר אין מילים היכולים לתאר את גדולתה.

זה הדבר לא מצאנו בענייני העולם, אין איש שרואה בחוש שצרות אורבות לו, ולא ייחד לעצמו זמן לחשוב מחשבות כיצד לינצל מהן. וממילא לא יתכן לומר כי התאוה היא שגרמה לכך. העבירה הזאת היא פלא, ההתעלמות מיראת ה' ומהמוסר, ענשו על עבירות אלו לא יוכלו להיות מהסוג הראשון, שהרי אין כח התאוה יכולה להיות סיבתן, כאמור. בעל כרחך נמצית למד כי שרשן הוא רוחניות הטומאה הסובבת את האדם ומסיתה אותו להחטיאו, כאשר הדוגמא הבלטת ביותר לעבירות מסוג זה המה חטאי הדיבור, עליהם המליצו חז"ל "מה יתרון לבעל הלשון" (ערכין טו ע"ב), עיין שם. רבותינו ז"ל (ערכין טו ע"ב), עיין שם.

ז. שתי השיטות בעניין מהות היצר, והקושיות שיש על שתיהן

בזאת מצאנו פשר דבר בין השיטות, בענין יצר הרע ויצר טוב מה המה, השיטה האחת היא השיטה הנודעת, כי יצר הרע, הוא כח הטומאה באדם המובילו לפשעים, ויצר הטוב הוא כח הקדושה באדם המובילו לטוב¹⁰. היא שיטת רוב המחברים הגדולים. והשיטה השניה היא, שיצר הרע הוא כח תאוות האדם, המשקפת אל כל דבר הַעֲרָב לשעתו, אותו תאספהו אל ביתה ובו תדבק לאהבה, ויצר טוב הוא השכל הישר הצופה ומביט להנולד, הוא פחד יראת ה' יתברך שמו ומשפטיו הרעים למרבה. ובוחר בדבר המועיל, לכבוש התאוה, למען יתעדן באחרונה בעונג נפלא, אשר אין די באר יקרת תפארתה¹¹.

מאיר האגרת

טו. מלמד זאת יש כח התאוה צאדם המשקפת לאשר ערב בשעתו ולהלחם בתאוות נרץ להשכל הישר הצופה ומצטט אל הנולד, יש חטאים הנוצעים רק מכח הטומאה וכן ההתבוננות אל העמיד בזה אין לתאוה סיבה להתנגד וכ"ז בא מחמת כח הטומאה, דהיינו כח המיניות שצאדם (אור יחזקאל מדות רו).
טז. היצר הטבעי הוא פינימי והרוחני הוא חיצוני (שפמי חיים, אמונה ובחירה ח"ב עמוד קיג).

כח הרצון דחופו יומר לשעות נגד האמת שהוא מכיר. וכן שם (ח"ה עמוד 23, 1431): טבעי, היינו מידות רעות, והרוחני הוא המלאך המסית. כל עוד שלא מיקן האדם את מדותיו הרעות, מדרגתו ומזילותו רעה, ואז אין לורך למלאך לבא בתחבולות, אבל אם כבר עלה כל כך בעצדות הרוחניות שלו עד ששינה טבע מדותיו ואין היצר הרע יכול עוד להסיתו בהן אז בא המלאך בעזרתו ומחבולותיו להכשילו.

והנה הבה נתבונן לראות שלא יתכן להכריע רק כאחד מהדעות) באשר אנחנו רואים בכל עת כי אין שני בני אדם הדומים זה לזה בנטייתיהם, כל אחד נדבק יותר לעבירה אחרת, יש אשר חטאתם תגדל יותר בביטול תורה מאשר במשא ומתן באמונה ונתינת צדקה, ויש להפך. וכן בכל העבירות אין אדם דומה לחברו. ואילו היה היצר הרע רק כוח הטומאה המפתהו, מדוע לא תכשיל את כל בני האדם בשווה (בלי לומר שהדבר תלוי במזלם שנקבע מראש)?

אמנם אם נאמר מאידך גיסא כי היצר הרע הוא רק כוח התאוה, אמנם כן הדבר נכון כי תאוות האדם תלויה במזג טבעו (לידתו, הרכבתו, שעתו ושאר ענייניו), ומזגי בני אדם שונים איש מרעהו, לזאת גם עונותיהם מתחלפים. אכן גם בזה יש פירכא אם נאמר שזהו הגורם הבלעדי, הלא עינינו רואות בני אדם עושים עבירות עצומות, שלא יתכן לומר כי תאוותם גרמה להם כל כך. ולפעמים אדרבא התאוה סותרתם, כמו האדם החפץ ומשתוקק הרבה אל הכבוד המדומה, ואילו בכבוד מצווה תגעל נפשו וכיוצא בזה. אלא בע"כ נמצינו למדים, שהדבר נגרם על ידי רוח טומאה המבלבלו ומובילו להרע גם כאשר הדבר סותר את תשוקתו הטבעית.

כאשר אנחנו רואים בכל עת עניני האדם מתחלפים, כל אחד נדבק יותר לעבירה אחרת, יש אשר חטאתם תגדל יותר בביטול תורה ממשא ומתן באמונה ונתינת צדקה ויש להפך, וכן בכל העבירות אין אדם דומה לחברו. ואילו היה היצר הרע רק כח הטומאה המפתהו, מדוע לא תלפף את כל בני אדם בשווה (אם לא נשקיף על שרשיהם למעלה).

אמנם אם נאמר כי היצר הרע הוא כח התאוה, הדבר נכון, כי תאות האדם תלויה במזגו (לידתו והרכבתו שעתו וענייניו), ומזגי בני אדם מתחלפים, לזאת גם עונותיהם מתחלפים. אכן גם בזה לא יתכן, הלא עינינו רואות בני אדם עושים עבירות עצומות, שאין תאותם גורמת להם כל כך. ולפעמים התאוה מנגדתה, כמו, האדם החפץ ומשתוקק הרבה אל הכבוד המדומה, ובכבוד מצוה תגעל נפשו וכיוצא בזה, אין זאת, כי אם רוח הטומאה המבלבלו להרע גם נגד תשוקתו ההבלית.

ה. שיטת רבינו, ששתי השיטות נכונות כאחד

מזה נראה בבירור, כי שתי השיטות נכונות. היצר הרע הוא כח התאוה, וגם יש בו רוח טומאה. וכמו כן יש לומר על היצר הטוב, שהוא גם השכל הנכון הרואה את הנולד, וכמו כן יש בו את רוח קדושה.

מזה נראה בעליל, כי שתי השיטות נכונות. היצר הרע הוא כח התאוה, וגם יש בו רוח הטומאה. וכן יצר הטוב, הוא השכל הנכון (שלא נתקלקל ע"י העבירות והתאוות) הרואה את הנולד, וגם יש רוח הקדושה באדם.

יצא אם כן כי לשני היצרים שבאדם כאחד ישנם חלק גשמי וחלק רוחני, כענין בריאת האדם עצמו, המורכב מבחינות הגופני והנפשי. הגופני נראה לעין, ואילו הנפשי נודע רק מפעולות וענייני

והנה בשני הצדדים, ישנו באדם גשמי ורוחני, כענין בריאת האדם עצמו ע"ב גופני ונפשי. הגופני נראה לעין בשר, והנפשי נודע מפעולות וענייני הגוף.

תחבולות האדם ומזימותיו להחזיק הנפש בגוף, המה רק בגוף לבדו, לתומכו באכילות טובות ובשמירות מעולות מכל נזק ופגע רע, וכזה ישמר נפשו בגופו, אין מבוא בטבעי (ע"פ רוחניות, לפי האמת, עיקר שמירת הנפש בגוף תלוי רק בנפשו, לפי עבודתם לבוראה ית"ש). לעשות תחבולה בנפש להחזיקה בגוף, כי אין רואה ואין מרגישה לבדה, ומה יעשה בה.

כן בעבודת ה' יתברך שמו, עיקר התחבולה להחזיק את היצר טוב לפי שתי השיטות. היותו כח הקדושה והשכל הנכון (אשר לא נתקלקל), ולדחות את היצר הרע, הוא כח הטומאה והתאוה. תלוי בבחינה הגופנית, להאכילה מאכלים טובים, המה התבוננות היראה והמוסר הנובעים מהתורה הטהורה.

הגוף. תחבולות האדם ומזימותיו להחזיק את הנפש בגוף, המה רק בפעולות המתייחסות אל הגוף לבדו, לתמכו באכילות טובות ובשמירות מעולות מכל נזק ופגע רע, ובזה ישמר נפשו בגופו. אין דרך ע"פ חוקות הטבע לעשות איזו תחבולה בנפש כדי להחזיקה בגוף, כי אין היא רואה ואין מרגישה לבדה ומה יעשה בה בלי סיוע מהגוף (אם כי ע"פ כללי הרוחניות אליבא דאמת עיקר דרכי שמירת הנפש בגוף למען יחיה לאורך ימים תלוי אך ורק בפעולות נפשו, לפי גודל עבודתו את הבורא ית"ש).

כן הוא בעבודת ה' יתברך שמו, עיקר התחבולה להחזיק את היצר הטוב לפי שתי השיטות כאחד הן מצד היותו כוח הקדושה והן מצד היותו השכל הנכון (אשר טרם נתעוות), ולדחות את היצר הרע, הן מצד היותו כוח הטומאה והן מצד היותו כח התאוה הגשמית, תלויה בבחינה הגופנית להאכילו מאכלים טובים, הרי המה התבוננות היראה והמוסר הנובעים מהתורה הטהורה.

ט. הרפואה המיוחדת לזה: לימוד בעיון דיני התורה הנוגעים לכל פגם

הוא מאמר רבותינו ז"ל (ב"ב טז ע"א): "ביקש איוב לפטור את כל העולם כולו מן הדין. אמר לפניו, רבוננו של עולם, בראת סדוקות, בראת חמור פרסותיו קלוטות, בראת גן עדן, בראת רשעים. בראת רשעים. מי מעכב על ידך? ומה אהדרו ליה חבריה דאיוב, 'אף אתה תפר יראה, ותגרע שיחה לפני אל' (איוב טו ד). ברא הקדוש ברוך הוא יצר הרע, ברא לו תורה תבלין." בזה הורונו חכמינו ז"ל, כי ה"תבלין של תורה", אין הכוונה לעצם התורה כי אם ליראה הנובעת ממנה, כמאמר הכתוב שהובא להוכיח זאת "תפר יראה", והיא בחינה גשמית, מובנת לעיני בשר, והיא סיבת רפואתה לחולי הנפש, אם ישים האדם לבו ונפשו אל יראת התורה. אם באופן והיא בחינה גשמית, מובנת לעיני בשר, סיבת רפואתה לחולי הנפש, אם ישים האדם לבו

הוא מאמר רבותינו ז"ל (ב"ב טז ע"א): "ביקש איוב לפטור את כל העולם כולו מן הדין. אמר לפניו, רבוננו של עולם, בראת שור פרסותיו סדוקות, בראת חמור פרסותיו קלוטות, בראת גן עדן, בראת גיהנום, בראת צדיקים, בראת רשעים. מי מעכב על ידך? ומה אהדרו ליה חבריה דאיוב, 'אף אתה תפר יראה, ותגרע שיחה לפני אל' (איוב טו ד). ברא הקדוש ברוך הוא יצר הרע, ברא לו תורה תבלין." בזה הורונו חכמינו ז"ל, כי ה"תבלין של תורה", אין הכוונה לעצם התורה כי אם ליראה הנובעת ממנה, כמאמר הכתוב שהובא להוכיח זאת "תפר יראה", והיא בחינה גשמית, מובנת לעיני בשר, והיא סיבת רפואתה לחולי הנפש, אם ישים האדם לבו ונפשו אל יראת התורה. אם באופן

כללי, לידע ולהבין מהתורה כי לכל עבירה יש עונש עצום ונורא, ולכל מצווה יש שכר נעלה מאוד, אם על דרך פרט, והוא העיקר, ללמד תורת כל עבירה ועבירה לבדה: לגאווה תורת הגאווה; למשא ומתן באמונה חלקי התורה אשר לעניינים שבין אדם לחברו בעסקי העולם, וכדומה. וכן לכל מצווה וכל עבירה ודברי התורה הנוגעים אליה.

אשר לעניינים שבין אדם לחברו בעסקי העולם וכדומה, וכן לכל מצווה ולכל עבירה את תורתה.

השימוש החשוב ביותר מרפואות התורה לחולי היצר, הוא ללמוד בעיון היטב דיני העבירה עצמה, ההלכה עם כל סעיפיה. כי עינינו הרואות הרבה מהעבירות אשר האדם נמנע מהם בטבע ולא יעבור עליהם, אף גם בעת אשר תהיינה לו אילוצים ונסיגות קשים. ומאיך גיסא ישנם עבירות חמורות מאלו, והאדם הזה בעצמו יעבור עליהם בנקל. דרך משל: חלק גדול מאחינו בני ישראל, כמעט רובן ככולם, לא יאכלו בלי נטילת ידים חלילה, אף גם בעת אשר ירעבו ויצטערו הרבה. ואילו בלשון הרע החמור, בנקל יעברו עליה גם בלי תאוה גדולה.

ירעבו ויצטערו הרבה. ובלשון הרע החמורה, בנקל יעברו עליה גם בלי תאוה גדולה.

ועתה הננו רואים, כי עיקר השמירה מהעבירה היא רק לעשות את ההרגל טבע אצל האדם. על כן, אף אם יתאמץ האדם הזה ללכת בדרכי המוסר, ליגע עצמו בשמירה מלשון הרע עם כל חושיו ורעיוניו כראוי, בכל זאת, כל עוד שלא נתחלף טבעו והרגלו בזה שלא יהיה לו שום חפץ טבעי לספר לשון הרע, ייהיה לו קל יותר לספר לשון הרע מאשר לאכול בלי נטילת ידים חלילה. וכן הוא העניין בכל מיני עבירות, הכל לפי האדם והזמן ואזור מגוריו, שכן בדרך כלל אין תנאי מגורי מקום דומה לאופן המגורים במקומות אחרים, כל מקום פרוץ בעבירות אחרות אשר יכולים להשמר מהם בנקל, ואעפ"כ מרוחקים מהם בטבעם. וזאת

והמתחזק, כי גם לא כל המתחזקות שוים בזה, כי אם מתחלפים בענינם, כל מחוז יש לו עבירות אחרות אשר ישמר אצלם בנקל ומרוחק מהם בטבע. וזאת הלא ידוע, כי השתנתות

ונפשו אל יראת התורה. אם בכלל, לידע ולהבין מהתורה, כי לכל עבירה יש עונש עצום ונורא, ולכל מצווה יש שכר נעלה מאוד. אם בפרט, והוא העיקר, ללמוד תורת כל עבירה ועבירה לבדה, לגאווה תורת הגאווה, למשא ומתן באמונה חלקי התורה

הנשגב והעיקר בשימוש רפואות התורה לתחלואי היצר, הוא ללמוד בעיון ועיון עמוק היטב, דיני העבירה עצמה, ההלכה עם כל סעיפיה. כי עינינו הרואות הרבה מהעבירות אשר האדם נמנע מהם בטבע, ולא יעבור עליהם אף גם בעת אשר ילחצנו לזה איזה דבר, וישנם עבירות חמורות מאלו, והאדם הזה בעצמו יעבור עליהם בנקל. דרך משל, חלק גדול מאחינו בני ישראל, כמעט רובם ככולם, לא יאכלו בלי נטילת ידים חלילה, אף גם בעת אשר ירעבו ויצטערו הרבה. ואילו בלשון הרע החמור, בנקל יעברו עליה גם בלי תאוה גדולה.

ועתה הננו רואים כי עיקר השמירה מהעבירה היא, רק לעשות את ההרגל (השימור) טבע אצל האדם, על כן אף אם יתאמץ האדם הלזה ללכת בדרכי המוסר, ליגע עצמו בהשמירה מלשון הרע עם כל חושיו ורעיוניו כראוי, בכל זאת, כל עוד שלא נתחלף טבעו והרגלו בזה שלא יהיה לו שום חפץ טבעי לספר לשון הרע, יותר יעבור בנקל על לשון הרע מאשר יאכל בלי נטילת ידים חלילה. וכן הוא העניין בכל מיני עבירות, הכל לפי האדם והזמן

והמתחזק, כי גם לא כל המתחזקות שוים בזה, כי אם מתחלפים בענינם, כל מחוז יש לו עבירות אחרות אשר ישמר אצלם בנקל ומרוחק מהם בטבע. וזאת הלא ידוע, כי השתנתות

הטבע תולד רק מלימוד והרגל רב, ולכן היסוד העיקרי והעמוד הנכון, להכין את עצמו לשמירה מהעבירות ועשיית המצות, הוא רק הלימוד הרב בהלכה זו הנוגעת לעבירה זו או למצוה זו, ובפרט בעיון הדק היטב, כי זה הלימוד עושה קניין חזק בנפש, להיות העבירה מרוחקת ממנו בטבע.

הלא ידוע, כי השתנות הטבע לא תולד כי אם ע"י לימוד והרגל רב. לכן היסוד העיקרי והאמיתי להכין את עצמו לשמירה מהעבירות ועשיית המצוות, הוא רק הלימוד הרב בהלכה זו הנוגעת לעבירה זו או למצוה זו, ובפרט בעיון הדק היטב, כי זה הלימוד עושה קניין חזק בנפש שלא יימשך טבעו עוד אחר זו העבירה.

י. אנו נכשלים בגזל יותר מאשר בטרפות, הסיבה לזה

כדומה במחזורותינו אלו, תהלה לאל איסורי נבילות וטריפות ודומיהם מוטבעים בנפשות הישראל, עד אשר לא יצרך שום איש לאכופך טבעו ותאותו להתרחק מהם, כי המה לו לזרא. הלא לא יעלה חלילה על לב שום אחד ממוכרי בשר, להתרפות מלדרוש אצל מורה צדק במצאו שום דבר שיש בו חשש טרפות באיברים הפנימיים, עם היות לו לפעמים בעניין כזה הפסד מרובה, ואין יודע בו זולתו. מורא שמים עליו בטבעו והרגלו. חלילה לו מלהכשיל את ישראל.

בענין כזה הפסד מרובה. מורא שמים עליו בטבעו והרגלו, חלילה לו מרשע, להכשיל את ישראל.

זה הוא במקומותינו, תהילה לאל, בהם איסורי נבילות וטריפות ודומיהם מוטבעים בנפש הישראל, עד אשר לא יצרך שום איש מאיתנו להתגבר על טבעו ותאוותו ע"מ להתרחק מהם. לא יעלה חלילה על לב שום אחד ממוכרי בשר כשר, להתרפות מלדרוש אצל מורה צדק במצאו שום דבר שיש בו חשש טרפות באיברים הפנימיים, עם היות לו לפעמים בעניין כזה הפסד מרובה, ואין יודע בו זולתו. מורא שמים עליו בטבעו והרגלו. חלילה לו מלהכשיל את ישראל.

ואולם בעונותינו הרבים, במשא ומתן הוא בהיפך: רוב בני אדם לא ישאלו רב על חשש גזל ועושה לפני שיתבענו מחבירו, ומהם אשר גם אחר התביעה יעשה תחבולות מרמה או יעיז פניו. והלא בתורה חומרת כל האיסורים שווה, זה לא תעשה וזה לא תעשה, כפי ענין התורה ומשפטיה, "ובשר בשדה טרפה לא תאכלו" (שמות כב, ל), "לא תאכלו כל נבלה" (דברים יד, כא), או "לא תעשק את רעך ולא תגזול" (ויקרא יט, ג) ודומיהם. כמו שהוטבע בנפש הישראלי שכל מיני הטרפות שווים אצלו וכל אשר יורה המורה כי הוא טריפה, מרוחק אצלו ויעשה כדבריו, כן צריך הדבר להיות באיסורי הממון. הלא כל מה שעל פי התורה שייך לחברו, הוא גזל ועובר ב"לא תגזול". ואנחנו רואים יורה המורה כי הוא טרפה מרוחק אצלו וכתורה יעשה, כן בממון, הלא כל מה שעל פי התורה שייך לחברו הוא גזל ועובר ב"לא תגזול". ואנחנו רואים שבעונותינו הרבים אפילו

אולם בעונותינו הרבים, במשא ומתן הוא בהיפך: רוב בני אדם לא ישאלו רב על חשש גזל ועושה לפני שיתבענו מחבירו, ומהם אשר גם אחר התביעה יעשה תחבולות מרמה או יעיז פניו. והלא בתורה חומרת כל האיסורים שווה, זה לא תעשה וזה לא תעשה, כפי ענין התורה ומשפטיה, "ובשר בשדה טרפה לא תאכלו" (שמות כב, ל), "לא תאכלו כל נבלה" (דברים יד, כא), או "לא תעשק את רעך ולא תגזול" (ויקרא יט, ג) ודומיהם. כמו שהוטבע בנפש הישראלי שכל מיני הטרפות שווים אצלו וכל אשר יורה המורה כי הוא טריפה, מרוחק אצלו ויעשה כדבריו, כן צריך הדבר להיות באיסורי הממון. הלא כל מה שעל פי התורה שייך לחברו, הוא גזל ועובר ב"לא תגזול". ואנחנו רואים

אגרת

המוסר

יג

שבעונותינו הרבים שאפילו הלומדים, וכמעט גם היראים, אינם נזהרים כראוי בלא תעשה הזה, אשר אפילו יום הכיפורים או המיתה אינם מכפרים עליה.

אמנם, אם האדם ישים לבו ונפשו ללמוד בעיון את ההלכות הנוגעות לממון, גמרא ופוסקים איש כפי יכלתו, ובפרט אם הדגש יהיה על ידיעת האסור והמותר שבדברים, לידע איך להשתמר מגזל (אף אם לא יקיים בתחילה, כי התאוה רבה בזה וגם אינו מקובל בחברה), מה רב כוח לימוד זה להשריש קנין בנפש לאט לאט, עד אשר יהיו שווים בעיניו שאלות איסור והיתר ושאלות השייכות לממון.

בעיניו שאלות איסור והיתר ושאלות השייכים לממון.

הלומדים וכמעט גם היראים, אינם נזהרים כראוי בלא תעשה הלזו, אשר יום הכיפורים וגם המיתה אינם מכפרין עליה.

אכן אם ישים האדם לבו ונפשו, ללמוד ההלכות השייכות לממון בעיון, גמרא ופוסקים איש לפי ערכו, ובפרט אם המרכז יהיה על תכונת איסור והיתר, לידע איך להשתמר מגזל (אף אם לא יקיים בתחילה כי התאוה רבה בזה, וגם רחוק הדבר מהרגל המדיני), מה רב כחה להשריש לאט לאט קנין רב בנפש, עד אשר יהיה שוה

יא. תועלת רוב ההרגל על היצר הגשמי על ידי הלימוד של הפגמים עצמם

כמו כן אם האדם נכשל בעבירה אשר אין העולם רגילים בה, כמו בניאוף וכיוצא, כמאמרם ז"ל (בבא בתרא קסה ע"א) "מיעוטן בעריות". ותקף עליו יצרו עד שנעשית לו כהיתר, רחמנא לצלן, עיקר רפואתו הוא לימוד ההלכות השייכות לזה בעיון, ובפרט על מנת לעשות. וזה יתן פרי לאט לאט, לתת עוז בנפש להישמר מעט לכל הפחות מלעשות את העבירה בלי ייסורי מצפון*, עד שעל ידי העסק הרב בהלכות השייכות לעבירות שהורגל בהן בסופו של דבר ישפיע עליו יותר ויותר לקנות טבע אחר, לבל יעלה על לב לעבור עליהם גם אם יהיה הדבר קשה מאוד.

תחתית, לכל הפחות מלעשות את העבירה בבחינת להכעיס*, עד אשר תוכל תת כחה, על ידי עסק רב בהלכות השייכים להעבירות הרגילות, לקנות טבע אחר, לבל יעלה על לב לעבור עליהם גם אם יכבד הדבר.

כן אם האדם נכשל רחמנא ליצלן בעבירה אשר אין העולם רגילים בה, כמו בניאוף וכיוצא, כמאמרם ז"ל (בבא בתרא קסה ע"א) "מעוטן בעריות", ותקף עליו יצרו שנעשה לו כהיתר רחמנא לצלן, עיקר רפואתו (לבד התבוננות היראה והמוסר מאגדות ומדרשי חז"ל וספרי מוסר השייכים לזה), הוא לימוד ההלכות השייכים לזה בעיון, ובפרט על מנת לעשות, זאת תתן פריה לאט לאט, לתת עוז בנפש להשמר מעט משאול

* בתחלתה ישתמש במה שאין יצרו תוקפו לעשותו, כדאשכחן בגמ' (חולין דף ד) במומר לתיאבון שהחמץ שהיה בביתו בפסח ועבר על בל יראה מחליפה אחר הפסח בכדי להקל האיסור (כפי רש"י שם), וסמכינן על זה דודאי עושה כן, ואיך לא

* בתחלתה ישתמש במה שאין יצרו תוקפו לזה, כדאשכחן בגמ' (חולין דף ד) במומר לתיאבון, שהחמץ שהיה בביתו בפסח ועבר על בל יראה, מחליפה אחר הפסח להקל האיסור (כפי רש"י שם), וסמכינן על זה דודאי

עושה כן. ואיך לא נבוש ולבבנו בל ימס כמים, בראותנו שפלות נפשנו נגד דורות הראשונים, שהמומר לפנים, אשר החזיק חמץ בפסח בביתו, היתה לו קניה טבעית להקל איסורו בהדבר ההוא, במה שאין לו תאוה. ובדורותינו בעוה"ר אנחנו נופלים בגדר להכעיס, בעבירות אשר הורגלנו, לא נשים לב, להחליף תאוותנו בהם להקל האיסור, ורעתנו רבה כדין מומר להכעיס ר"ל. ורואים אנחנו אשר גם לדינא נשתנה בזמן הזה, כמ"ש הבית הלל (יו"ד סימן ב' סק"ב) וז"ל, מומר אוכל נבלות לתאבון, ונראה דעכשיו בזמננו מי שהוא חשוד לאכול נבלות לתיאבון אין אוכלין ממנו שום דבר מאכל, שיש לחוש בו חשש איסור לשום דבר שבקדושה (ר"ל שחשוד הוא לעשות אף שלא לתיאבון אע"פ שלפנינו לא הוחזק אלא לאכול לתיאבון). ומכל שכן שלא ליתן לו סכין בדוק לשחוט ולאכול משחיטתו (שהיה מותר מדינא דגמ'), ומי שעושה דבר זה מומר יחשב לכל התורה כולה.

שלא ליתן לו סכין בדוק לשחוט ולאכול משחיטתו (שהיה מותר מדינא דגמ'), ומי שעושה דבר זה, מומר יחשב לכל התורה כולה"י

נבוש ולבבנו בל ימס כמים בראותנו שפלות נפשנו נגד דורות הראשונים, שהמומר בדורות ההם, כאשר החזיק חמץ בפסח בביתו היה הדבר פשוט לו, קניין בנפשו, לרצות להקל את חומרת העבירה שלו בדבר ההוא במה שאין לו תאוה. ואילו בדורותינו בעוה"ר אנחנו נופלים בעבירות אשר הורגלנו להם עד כדי שאין הדבר אכפת לנו כלל, לא נשים לב מעצמינו להחליף את תאוותנו במעשים קלים יותר בכדי להקל עכ"פ את חומרת האיסור, ורעתנו רבה כדין מומר להכעיס, ר"ל. ורואים אנחנו אשר גם לדינא נשתנה הדבר בזמן הזה, כמ"ש הבית הלל (יו"ד סימן ב' סק"ב) וז"ל, מומר אוכל נבלות לתאבון, ונראה דעכשיו בזמננו מי שהוא חשוד לאכול נבלות לתיאבון אין אוכלין ממנו שום דבר מאכל, שיש לחוש בו חשש איסור לשום דבר שבקדושה (ר"ל שחשוד הוא לעשות אף שלא לתיאבון אע"פ שלפנינו לא הוחזק אלא לאכול לתיאבון). ומכל שכן שלא ליתן לו סכין בדוק לשחוט ולאכול משחיטתו (שהיה מותר מדינא דגמ'), ומי שעושה דבר זה מומר יחשב לכל התורה כולה.

יב. השפעת לימוד התורה בסתמא היא על היצר הרחני

והנה בתבלין התורה ליצר הרע, יש עוד בחינה רוחנית. והוא כענין מאמר חכמינו ז"ל (סוטה כא) תורה בעידנא דעסיק בה מצלא כו'. ואין חילוק באיזה דבר תורה בעידנא דעסיק בה מצלא כו'. ואין חילוק באיזה דבר תורה שיהיה עסקו, תצילנו מחטא"י, אם יעסקו בענין שור שנגח את הפרה וכיוצא, תצילנו, גם מלשון הרע וכיוצא, הגם כי אינם שייכים זה לזה, רק רוחניות התורה תשמרנו?

והנה בתבלין התורה ליצר הרע, יש עוד בחינה רוחנית. והוא כענין מאמר חכמינו ז"ל (סוטה כא) תורה בעידנא דעסיק בה מצלא כו'. ואין חילוק באיזה דבר תורה שיהיה עסקו, אפילו אם יעסקו בענין שור שנגח את הפרה וכיוצא, היא תצילנו מחטא, ואפילו מלשון הרע וכיוצא, אע"פ שאינם שייכים זה לזה, הרי שעכ"פ רוחניות התורה תשמרנו.

מאיר האגרת

יט. עיי' בהגר"א על משלי כו יג: תורה מגינה ומנלה, וכל זמן שהיה עוסק בתורה לא היה צו כלל היצר הרע.
כ. הבחינה הרוחנית לא תוכל לפעול אם לא יעסקו מחילה בצמיחה הגשמית, היינו לימוד ההלכה עם כל סעיפיה, כשעומד

יט. ז"ל: ונראה דעכשיו בזמנינו שהוא חשוד לאכול נבלות לתיאבון אין אוכלין ממנו שום דבר מאכל שיש לחוש שיש בו חשש איסור ומכל שכן שלא ליתן לו הסכין בדוק לשחוט ולאכול משחיטתו ומי שעושה דבר זה בכלל מומר יחשב לכל מילי.

והנה אם נעמיק להתבונן נראה, כי תחבולותינו המכוונות לעיקר רפואת היצר הרע המה מרפאות רק את הבחינה הגשמית שלו, והיינו התבוננות היראה ולמוד ההלכות כנ"ל. ואילו הרפואה השנייה, הרי היא רפואת הבחינה הרוחנית, באה ממילא באופן סגולי. שהרי מצוות תלמוד התורה היא מצוות עשה בפני עצמה התלויה בגדריה המבוארים בהלכות תלמוד תורה איך להתנהג בה ביחס לשאר עניני העולם (יוצאים בה בקביעות עתים ופטורים ממנה מסיבות שונות). אין נפקא מינה בהנהגתה לידע עד כמה יצרו של אדם מתגבר עליו, אם מעט ואם הרבה. אלא על האדם ללמוד תמיד, לקיים מצוות תלמוד תורה כראוי, גם אם אין יצרו מתגבר עליו (עי' דברינו במאמר הקודם), ואין בידו ללמוד יותר ממה שמחוייב מן התורה. וכשיקיים מצוות תלמוד תורה כראוי, ממילא נמשכת רפואתה הרוחנית להועיל לרפאות את יצרו ברפואה הרוחנית (אפילו אם יהיה יצרו גדול מאוד, די בקיום המצווה כדי להועיל את הרפואה ליצר הרוחני).

והנה אם נשקיף בעין חודרת נראה, כי תחבולותינו למרכז רפואת היצר הרע המה רק בבחינה הגשמית, היא התבוננות היראה ולמוד ההלכות כנ"ל. כי הרפואה השנייה, היא בחינה הרוחנית, באה ממילא, ועל כן תקרא רפואה מקריית, כי מצוות לימוד התורה, היא מצוות עשה בפני עצמה, תלויה בגדרה המבואר בהלכות תלמוד תורה, איך להתנהג בה נגד עניני העולם, אין נפקא מינה בהנהגתה, איך יצרו של אדם מתגבר עליו, אם מעט ואם הרבה, והאדם צריך ללמוד תמיד לקיים מצוות תלמוד תורה כראוי, גם אם אין יצרו מתגבר עליו (עיין דברינו במאמרנו הקודם²⁶). ואין בידו ללמוד יותר מחיובו, וכשיקיים מצוות תלמוד תורה כראוי, ממילא נמשך רפואתה הרוחנית ליצרו, על איזה אופן שהוא.

אמנם רפואת הבחינה הגשמית, הרי היא ההתבוננות ביראת ה' ולימוד ההלכות, היא רפואה מכוונת. והאדם צריך להתנהג בה כדרך רפואת חולאי הגוף, אשר לפי ערך המחלה כן ערך הרפואה בכמות ובאיכות. וכן הוא בחולאי הנפש, הרפואה נקבעת לפי גודל וסוג המחלה. ככל שיתקפנו יצרו, כן יגדל ההכרח להוסיף בהתבוננות היראה ולימוד ההלכות כנ"ל. ואם לא ישתמש ברפואה זו הגשמית, אזי גם הרוחנית, הרי היא לימוד התורה, לא תיתן כוחה כל כך ליצר הרע הרוחני. כתכונת בריאת האדם, אשר פעולתו הרוחנית היא הנפש, תלויה בבחינת הגוף, כנ"ל.

היא לימוד התורה, לא תתן כחה כל כך ליצר הרע הרוחני, כתכונת בריאת האדם, אשר פעולת הרוחנית, היא הנפש, תלוי בבחינת הגוף, כנ"ל.

אכן בחינה הגשמית, היא ההתבוננות ביראת ה' ולימוד ההלכות, היא רפואה עצמית, והאדם צריך להתנהג בה, כדרך רפואת חולאי הגוף, אשר לפי ערך המחלה כן ערך הרפואה בכמות ובאיכות, כן בחולאי הנפש הרפואה הלזו תתסד לפי ערך המחלה, כל עוד אשר יצרו יתקוף עליו כן ההכרח להוסיף בהתבוננות היראה ולימוד ההלכות כנ"ל. ואם לא ישתמש האדם ברפואה הגשמית, אזי גם הרוחנית

מאיר האגרת

צבחינה זו שהיא הצחינה הגשמית אזי הצחינה הרוחנית צאה כזר ממילא (דחור"מ ח"א דף 7).
כא. ז"ל שס: כי הלימוד מנזח היא אף אס לא הייתה מציאה לדי מעשה וכו' והשכל האנושי מנגדה.

על גאווה ילמד כל הדינים השייכים למורת הגאווה למו"מ צאמונה וכו' זה דווקא ע"מ לעשות שצב"מ לעשות הכוונה והדיעה שהו"ך לפעול נס ושינוי הטבע, ומצלי הכוונה ע"מ לעשות אי אפשר ששמנה טבעו, ואם ידקדק ויעסוק היטב

והנה האויב האורב לאדם הוא היצר הרע, הוא היצר הרע, הפועל בו, לשום לבו לאבן, לבל ירגיש את חטאיו העצומים, לבלי יראה מלעשות הצלה להתבונן ביראת ה', לבקש רפואה המועילה, הרי היא רפואה הגשמית.

הגשמית.

והנה האויב האורב לאדם הוא היצר הרע, הפועל בו לעשות לבו כאבן, שלא ירגיש בחטאיו העצומים, לבלי יראה חסרונות עצמו, וימנע ממנו מלעשות הצלה להתבונן ביראת ה', לבקש רפואה המועילה, הרי היא רפואה הגשמית.

יג. השיבות ההתעוררות למוסר

לזאת ישים האדם אל לבו, לזכות את הרבים, לעוררם להתבוננות היראה והמוסר. כי עיני האדם פקוחות על אחרים חסרונותיהם, וכי נצרכים המה למוסר רב. כן יחזיק בעצמו בכל עוז בלימוד המוסר, למען ישוטטו בו רבים ותרבה יראת ה' וזכות הרבים תהיה תלויה בו. וממילא לאט לאט לימוד המוסר ידריך אף את עצמו בנתיב הצדק. והיא רפואה גשמית וגם רוחנית, כמאמר חכמינו ז"ל (יומא פז) "כל המזכה את הרבים, אין חטא בא על ידו".

וגם רוחנית, כמאמר חכמינו ז"ל (יומא פז) "כל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו".

לזאת ישים האדם אל לבו לזכות את הרבים, לעוררם להתבוננות היראה והמוסר. כי עיני האדם פקוחות על אחרים חסרונותיהם, וכי נצרכים המה למוסר רב. כן יחזיק בעצמו בכל עוז בלימוד המוסר, למען ישוטטו בו רבים ותרבה יראת ה' וזכות הרבים תהיה תלויה בו. וממילא לאט לאט לימוד המוסר ידריך אף את עצמו בנתיב הצדק. והיא רפואה גשמית וגם רוחנית, כמאמר חכמינו ז"ל (יומא פז) "כל המזכה את הרבים, אין חטא בא על ידו".

ומה מאוד תגדל מצווה הלזו בעיני האדם, לשום לבו ונפשו, להדריך בני אדם ללימוד המוסר, להציל נפשם משאול תחתית. וכמאמר רבותינו זיכרונם לברכה (שבת קנא ע"ב) "כל המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים". ואין לך גדולה מלהזכיר ולעורר בני אדם ללימוד היראה, כי אז בעיניהם יראו, ואזניהם ישמעו, ולבבם יבינו גודל המכשלה אשר יבכו על אחריתם, לשוב אל ה' יתברך, לסור מרע ולעשות טוב, אם מעט ואם הרבה. האדם המעורר לזה יהיה לו חלק נכון בכל אשר יולד מזה, להתעדן בעדן נצחי אשר עין לא ראתהו. נלאה שכל אנושי להקיף ולהכיר היטב מצוות הרבים, אשר תלווה להאדם מהדבר הפעוט הלזה. העמל מעט והשכר הרבה, באין ערך ושיעור. לזאת, ישים האדם עינו וכוח שכלו לדבר הגדול הלזה, אם בעל נפש הוא.

ומה מאוד תגדל המצווה הזו בעיני האדם, לשום לבו ונפשו להדריך בני אדם ללימוד המוסר, להציל נפשם משאול תחתית. וכמאמר רבותינו זיכרונם לברכה (שבת קנא ע"ב) "כל המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים". ואין לך גדולה מלהזכיר ולעורר בני אדם ללימוד היראה, כי אז בעיניהם יראו, ואזניהם ישמעו, ולבבם יבינו גודל המכשלה אשר יבכו על אחריתם, לשוב אל ה' יתברך, להקיף ולהכיר היטב מצוות הרבים, אשר תלווה להאדם מהדבר הפעוט הלזה. העמל מעט והשכר הרבה, באין ערך ושיעור. לזאת, ישים האדם עינו וכוח שכלו לדבר הגדול הלזה, אם בעל נפש הוא.

מצות הרבים, אשר תלווה להאדם מדבר הנקלה הלזה. העמל מעט והשכר הרבה באין ערך ושיעור, לזאת ישים האדם עינו וכח שכלו להדבר הגדול הלזה, אם בעל נפש הוא.

ומה מאוד תגדל המצווה הזו בעיני האדם, לשום לבו ונפשו להדריך בני אדם ללימוד המוסר, להציל נפשם משאול תחתית. וכמאמר רבותינו זיכרונם לברכה (שבת קנא ע"ב) "כל המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים". ואין לך גדולה מלהזכיר ולעורר לבב בני אדם ללימוד היראה, כי אז בעיניהם יראו ואזניהם ישמעו ולבבם יבינו גודל המכשלה אשר לפניהם, ויבכו על אחריתם, לשוב אל ה' יתברך, לסור מרע ולעשות טוב, אם מעט ואם הרבה. האדם המעורר לזה יהיה לו חלק נכון בכל אשר יולד מזה, להתעדן בעדן נצחי אשר עין לא ראתהו. נלאה שכל אנושי להקיף ולהכיר היטב מצוות הרבים, אשר תלווה להאדם מהדבר הפעוט הלזה. העמל מעט והשכר הרבה, באין ערך ושיעור. לזאת, ישים האדם עינו וכוח שכלו לדבר הגדול הלזה, אם בעל נפש הוא.